

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Dispytatio X. De Æquiuocis, Vniuocis, Denominatiuis & Analogis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

Etum illud de quo prædicatur, dicat in suo formali conceptu ipsam Differentiam vt partem essentialem, *homo* v.g. definitur essentialiter *animal rationale*. Ideò, quando de homine prædicatur Differentia seu *rationale*, in ipsa prædicatione sortitur rationem essentialis inadæquatæ, quo differt verè à Proprio. Hoc autem ab Accidenti nullo modo differt in prædicatione, quia vtrumque tantum prædicatur in *quale*. Connexio autem vel contingentia Accidentis non explicatur in eâ prædicatione.

Aduerte, hæc Prædicabilia ex parte materia, id est, ex parte naturarum, aliquando distingui

inter se omnino realiter: nam Genus animalis realiter omnino distinguitur à Specie Angeli, & à Differentiâ lapidis, & à Proprio & Accidenti aquæ. Aliquando verò tantum distingui inadæquatè: sicut Genus animalis inadæquatè tantum distinguitur à Specie humanâ, & à Differentiâ humanâ; quia animal ultra differentiam humanam, quam dicit realiter, addit differentias aliorum animalium; actus autem, quibus cognoscuntur & constituuntur in ratione Generis vel Speciei, semper distinguuntur realiter, quod sufficit, vt ipsæ naturæ, in quantum vniuersales, adæquatè realiter distinguantur.

LIBER QVARTVS. DE ANTEPRAEDICAMENTIS.

A decem Prædicamenta, de quibus Libro sequenti acturus erat Aristoteles, nonnulla præmisit, quæ ideò Antepredicamenta dicuntur, de quibus nobis differendum erit, quia valdè vtilia ad faciendos syllogismos.

DISPUTATIO DECIMA.

De Equiuocis, Vniuocis, Denominatiuis & Analogis.

SECTIO I.

De Equiuocis & Vniuocis.

*V*NIUOCA definiuntur ab Aristotele, quorum nomen est commune, ratio vero substantia per nomen significata est omnino eadem. Ex quâ definitione requiri constat ad Vniuoca, Primò, pluralitatem rerum, quæ eodem nomine significantur: Secundo, ea debere esse inter se omnino similia, quatenus significata per illud nomen, v. g. *homo* & *equus* in ratione animalis: quia licet à parte rei non omnino conueniant, tamen per vocem *animal* sola exprimitur conuenientia eorum inter se, ideoque vt significata per illud nomen, & per concretum illi nomini correspondens, omnino sunt similia. Vnde fit, vt eadem res, quæ inter se semper sunt eodem modo similes vel dissimiles, iam possint vniuocè conuenire, iam æquiuocè; vt Hispanus qui vocatur Gallus, & Gallus qui est natione Gallus, si nomine hominis significantur, sunt vniuoci, quia solum exprimitur conuenientia; æquiuoci verò, si nomine Galli, quia tunc nulla explicatur conuenientia, quod variis in locis iam sæpè notauimus.

Rogabis, vtrum Vniuoca debeant esse vnum omnino rigorosè saltem per intellectum, an verò sufficiat esse vnum similitudine, licet cognoscantur vt distincta realiter. si v. g. darentur duo indiuidua omnino similia eodem nomine voca-

ta, an illa essent Vniuoca, si intellectus ea vt omnino similia, distincta tamen inter se, cognosceret. Hæc est quæstio de voce, in quâ communiter supponitur, nomen Vniuocum & Vniuersale esse idem: ad Vniuersale autem requiri vnitatem extrinsecam, sæpè dixi; ideò & hic censo dicendum, eam etiam requiri pro Vniuocis, ob cuius defectum Deus non faceret Vniuoca ea indiuidua, quantumuis vt omnino similia illa cognosceret: non faceret, inquam, quia ea distingueret.

Rogabis deinde, vtrum ad Vniuoca requiratur intrinseca similitudo vniuocatorum, an sufficiat similitudo extrinseca in operationibus. Respondéo, A me ostensum Disputatione v. numero 13. non posse dari similitudinem in operationibus, quin deat in principiis: quare non potest esse illa similitudo extrinseca sine intrinseca. Addo tamen, si posset esse, adhuc eam non sufficere ad vniuocationem; quia non esset sufficiens, vt absolute Petrus & Bucephalus dicerentur similes in ratione animalis, sed tantum vt eorum operationes dicerentur similes; ergo non esset sufficiens, vt essent Vniuocæ in ratione animalis, quia non essent in illa absolute & in rigore similes.

Aduerte, quod substantia non significare tantum rem substantialem, v. g. *hominem*, *equum*, &c. sed extendi etiam ad res accidentales, v. g. ad colores inter se ad alia Accidentia quæ propriè & in rigore possunt esse Vniuoca, quare idem significat substantia in præsentia quod essentia, quæ ad omnia

omnia entia extenditur, siue substantialia, siue accidentalia, siue modalia.

Equiuoca Vniuocis è diametro opposita definiuntur ab Aristotele, quorum nomen commune est, ratio uero substantia per nomen significata diuersa. Equiuoca cum Vniuocis in duobus conueniunt, & quia exigunt pluralitatem, & quia eodem nomine vocari debent: differunt tamen, quod Vniuoca requirunt similitudinem in re significatâ, Equiuoca uero diuersitatem: illa debent cognosci actu confuso non discernente inter ipsa, hæc uero non possunt vnico conceptu percipi, ut Equiuoca sunt. Dico, ut Equiuoca sunt: quia possunt ea, quæ sunt Equiuoca respectu alicuius nominis significantis illa ut diuersa, esse etiam Vniuoca respectu alterius, ut paulo antè dixi. Ex duobus igitur coalescit formaliter ratio Equiuoci, & ex diuersitate rerum, & ex unitate nominis, quod dicitur æquiuocans res, quatenus res diuersas eo ipso quod constituitur extrinsecè ut similes in voce, eas facit Equiuocas.

Sed replicabis: Eodem actu concipio ego res diuersas, quando dico, v. g. *leo non est equus*: ergo iam Equiuoca ut æquiuoca sunt, possunt eodem conceptu representari. Ratio à priori est, quia possumus vno actu multa ut inter se diuersa cognoscere, sicut & amare duos fines inter se diuersos vnico actu; ergo Equiuoca ut talia, & ut diuersa, possunt vnico actu concipi, quod à te negatum est supra. Respondeo, à me non negari absolute, Equiuoca vnico conceptu concipi: id enim à Deo perfectissimè præstat vno actu, concipiente creaturas omnes ut distinctas & differentes inter se. Item possunt multas simul Angeli vnico actu cognoscere ut diuersas, idem etiam & nos, ut obiectio contendit: supra autem solum dixi, non posse vnico actu cognosci Equiuoca eo modo quo Vniuoca; hæc enim, ut dixi Disputatione de Vniuocis, ita vno actu cognoscuntur, ut simul inter se confundantur, nec discernantur per cognitionem, sed omnino cognoscantur ac si essent vna tantum natura: at Equiuoca, licet vnico actu cognoscantur, non tamen confunduntur inter se, sed potius distinguuntur, eorumque noscitur differentia, & vnum non esse alterum iudicatur, quo modo non potest negari, quin possint Equiuoca vno actu cognosci. An uero ille actus constituat propriè æquiuocationem, quæstio est de nomine, de qua in fine Sectionis nonnihil dicam.

Equiuoca alia à casu, ut quando eadem vox fuit imposita rebus diuersis, siue respectu vnus ad aliam, v. g. nomen Petrus respectu Petri nati Romæ, & alterius in Indiâ nati, qui omnino casu eodem nomine vocantur: alia sunt à consilio, ut quando filio imponitur nomen parentis, illud nomen dicitur Equiuocum, quia significat res diuersas formaliter, etiam si ob aliquam rationem vtrique impositum sit. Verum Equiuoca à consilio potius ego dicerem esse analogâ, significant enim res ut aliquo modo similes, quod in exemplo posito cernitur: illa enim vox significat patrem & filium, quatenus similes in familiâ, vel quatenus filius est imago & similitudo parentis; ergo non est ibi ratio importata per nomen omnino diuersa, prout requirunt Equiuoca, de quo Sectione 3. rursus.

Obiicies Primò Aristotelem, 6. Topicorum

cap. 2. & 5. asserentem, Equiuoca prius diuidentur quàm definienda, quia plura ut plura nequeunt vnica definitione definiiri; ergo ineptè prius definiuimus Equiuoca quàm ea diuideremus. Respondeo, Equiuoca primò intentionaliter, id est secundum suas essentias, non rectè posse vnica definitione definiiri, quod tantum voluit Aristoteles; illa uero diuersa rectè posse secundò intentionaliter vnica definitione definiiri: quia licet non conueniât in essentiis, conueniunt tamen in ratione Equiuoci. nos autem in præsentia non definiuimus Equiuoca primò intentionaliter, id est res ipsas quæ sunt æquiuocæ, quia, ut supra ostendi, Logica non agit de rebus secundum se; sed solum nobis in præsentia est sermo de illis quatenus denominantur Equiuoca, seu secundò intentionaliter, ante quam definitionem non est necessarium præmittere diuisionem Equiuocorum secundum suas essentias Physicas.

Obiicies Secundò, significationem nominis esse illius formam, ergo nomen significans diuersa non potest habere eandem significationem, sed mutatâ significatione mutatur etiam nomen; ergo idem nomen nequit plura ut plura significare. Obiectio de nomine duobus titulis, cui respondeo, nomen esse concretum ex voce ipsâ materiali seu sono, & ex significatione ex sono seu voce in recto, ex significatione in obliquo, ut *album* ex subiecto & albedine. Et sicut, ut dentur plura alba, non sufficiunt plures albedines, sed requiruntur & sufficiunt plura subiecta; ita ut dentur plura nomina, non sufficiunt plures significationes, sed requiruntur & sufficiunt plures voces. Quare nego, idem nomen non posse plura significare, seu non posse habere plures significationes.

Rogabis, an possit dari æquiuocatio in mente, id est, an actus intellectus possit plura ut diuersa cognoscere. Negant nonnulli, non quia putent, eundem actum intellectus non posse plura ut plura cognoscere, sed quia censent, de ratione conceptus vel vocis æquiuocæ esse, ut non supponatur simul pro omnibus significatis: Quando enim dico, *vidi Gallum*, non dico, me vidisse gallum gallinacum, & habitatorem Galliæ, & homines cognomento Gallos, sed tantum vnum ex illis: imò ideo fortè nomen illud dicitur Equiuocum, quia cum ex se non magis hoc quàm illud significet, dat occasionem, ut audiens æquiuocationes patiatur, vnum pro altero reputando. Actus autem intellectus cognoscens plura ut plura, non potest pro vno tantum ex suis obiectis supponi, sed necessariò representat semper totum obiectum: ideoque Deus non dicitur habere actus æquiuocos, etiam si per vnum plura ut plura cognoscat.

Alij è contrario censent, eum actum qui plura ut plura simul representaret, futurum æquiuocum; docentque, propriè in Deo dari æquiuocationem, licet hoc inter idiotas spargendum non sit: æquiuocatio enim videtur communiter vsurpari pro confusione vnus cum alio, seu positione vnus loco alterius quod ibi debebat esse; hoc autem à Deo alienum valde est. addunt tamen hi, hoc non requiri in rigore ad æquiuocationem. Ad rationem oppositam respondent, non esse de ratione Equiuoci, supponi nunc pro vno significato, postea pro alio.

Diffensio hac solum est de vocibus, in qua primò certum cenleo, nostrum actum, etiam si indiuisibilem, posse simul plura ut plura cognoscere; ut quando dico, *Petrus non est Deus*, illud iudicium est indiuisibile, & tamen cognoscit plura ut diuersa, negat enim vnum de alio: ergo potest noster intellectus plura ut plura cognoscere, de quo in libris de Anima fufius. Cenleo Secundo, prædictum actum dicendum æquiuocum, ut fert communis opinio, quam hac ratione confirmo: quia etiam nomen Vniuocum, ut tale, non debet semper supponi pro omnibus suis significatis. quando enim dico, *vidi equum*, non dico me vidisse omnes equos, sed hunc vel illum; & quoad hoc audiens etiam potest æquiuocari, reputando vnum pro altero, sicut quando audit *Gallus*; ergo quoad hoc non est differentia inter nomen Vniuocum & Æquiuocum. Rursus, si nomen Vniuocum non semper supponi pro suis significatis omnibus, non impedit ne conceptus illi respondens essentialiter æquè omnia repræsentet, ita è contrario, quod actus intellectus plura ut plura cognoscens semper omnia repræsentet simul, non oberit æquiuocationi; quia non impedit, ne nomen illi respondens supponatur pro omnibus suis significatis simul, sed iam poterit pro vno, iam pro altero; ergo actum intellectus simul omnia cognoscere, non magis impedit æquiuocationem, quam non impedit vniuocationem. Eodem ergo modo de utroque discurrendum est, & concedendum, posse esse in mente æquiuocationem. Sed quaestio est, ut dixi, de nomine, nec magni momenti.

SECTIO II.

De Denominatiuis.

DENOMINATIVA definiuntur ab Aristotele esse, *quæ ab aliquo nominis appellationem habent, solo differentia casu*. Quam definitionem reiciunt nonnulli, quia *album* est Denominatiuum ab *albedine*, à quâ plus quam casu differt, quia distinguitur realiter ab illâ. Alij eam explicant ita, ut non distinguitur Denominatiuum in formali significato ab ipsâ formâ denominante, nisi solo casu. Cum autem formale significatum vocis *album* sit *albedo*, quæ non distinguitur à seipsâ, quæ est forma denominans, nisi solo casu, quia *album* ponitur in Nominatiuo, *albedo* verò in obliquo; inde fit ut recta videatur Aristotelis definitio.

8 Sed contra hanc explicationem obicitur: Quia si distinctio in casu solum debet esse in formali significato, non datur distinctio inter *album* & *albedinem*, quia formale significatum est *albedo*, *albedo* autem neque casu differt à seipsâ, nisi dicas, *album* explicari habens *albedinem*, ubi iam *albedo* ponitur in alio casu.

Secundo alij impugnant prædictam definitionem, quia *album* v. g. & *albedo* non differunt; neque casu, utrumque enim est in Nominatiuo. Respondent nonnulli, differentiam non consistere in eo quod vnum sit in Nominatiuo, aliud in diuerso casu (ea enim esset Grammatica consideratio;) sed consistere in eo, quod Denominatiuum incipiat tunc iisdem syllabis, quibus inci-

pit forma denominans: nam *album* & *albedo* incipiunt per *alb*, differunt tamen in casu, id est in cadentiâ, quia vnum finitur in *um*, aliud in *edo*. Sed si hi primam explicationem, quia Grammatica est, reiciunt, potuissent aduertere, hanc secundam vel Grammaticam esse indignam. Præterea, multa Denominatiua terminantur eodem modo, ac forma denominans; ut *mulier Grammatica*, ac *Grammatica* à quâ denominatur.

Reiectis ergo his nugis, Denominatiua definiuntur ea esse, quæ ab aliquâ formâ accidentali denominantur, sine differentia casu, sine non. hæ enim considerationes sunt indignæ Logicis. *sanctum*, verbi gratiâ est Denominatiuum à *sanctitate*, *iustum* à *iustitiâ*, &c. Excluduntur à Denominatiuis composita substantialia, etsi subiectum denominetur à formâ substantiali: nam Denominatiuum in communi acceptione solum videtur significare denominationes à formis accidentalibus provenientes, non solum applicatur communiter formis extrinsecis, v. g. cognitioni denominanti extrinsecè rem cognitam. Idem est de aliis actibus voluntatis, & aliarum potentialium: quod confirmari potest ex Caietano, asserente ea esse Denominatiua, quæ dant subiecto nomen, non verò aliquam entitatem; quod solum conuenit formis extrinsecis, nam intrinsecè seipsas communicant subiecto simul cum nomine.

Ex his colliges, frustra distingui à nonnullis Denominatiua in Denominatiua in re simul & in voce, & in Denominatiua solâ voce aut solâ re. Sapiens (inquiunt) & sapientia sunt denominatiua in re & voce; officiosus verò ab officio solum est denominatiuum in nomine ab officio, non verò in re, quia officium non significat idem ac officiosus. Sed quia hi fugiunt Grammaticam, malè in eâ impingunt: officium enim etiam significat Latine idem ac *obsequia*, sicut officiosus idem significat ac *obsequens*, *gratus*. Alia Denominatiua ponunt, ut *studiosus* à virtute, nam in re est Denominatiuum, non tamen in voce. Omnes istæ distinctiones & diuisiones Denominatiuorum sunt omnino alienæ à nostro instituto, quare de illis non est curandum.

SECTIO III.

De Analogis in communi, & de eorum diuisione.

ANALOGA, media inter Vniuoca & Æquiuoca, definiuntur ab Aristotele 4. Metaphysices cap. 2. & lib. 5. cap. 6. & 1. Ethicorum cap. 6. & 7. *Analogæ sunt, quorum nomen est commune, ratio verò significata neque omnino eadem, neque omnino diuersa*. Quatenus non sunt omnino diuersa, differunt ab Æquiuocis: quatenus verò nec omnino eadem, differunt ab Vniuocis.

Aduerte, ad rationem analogam requiri, ut conuenientia & disconuenientia sit in eadem ratione significatâ per vocem analogam, ut v. g. inter pratum & hominem in ratione ridendi, in quâ habent aliquam similitudinem, sed non omnimodam.

Analogæ communiter diuiduntur in *propria*, 11 & in *impropria*. Illa dicuntur, in quibus reperitur propriè ratio significatâ per nomen, ut ratio entis

entis in Deo & creaturis, respectu quorum communiter censetur analoga.

Hæc alia sunt *inæqualitatis*, alia *proportionalitatis* seu proportionis. Analoga *inæqualitatis* sunt, quæ participant eamdem rationem vniocam cum aliquâ inæqualitate, quales sunt omnes species cuiuslibet generis, quæ semper aut ferè semper sunt inæquales in perfectione. sed hæc sunt rigorosissima Vnioca, idè de illis nihil amplius dicemus.

Analoga *proportionalitatis*, seu proportionis difficilè explicantur à Doctoribus. Nonnulli contendunt, ea confundere cum Analogis impropriis (de quibus statim): solum enim intelligunt Analoga proportionis ea, in quibus omnibus non reperitur propriè ratio significata per nomen, sed in vno tantum, ut risus, qui non convenit propriè prato, sed tantum homini. Alij contendunt, etiam in analogatis omnibus proportionis posse reperiri propriè rationem significatam per nomen, etiam si cum aliquâ differentia, quæ consistit in eo, quod ratio significata prius petit contrahi per vnum analogum quam per aliud: ut v. g. ratio entis, quæ prius petit contrahi Deo, quam à creaturâ. Alij differentiam Analogorum solum constituunt in eo, quod ratio communis transcendat differentias. Alij in eo, quod principale analogatum participet rationem analogam independentem ab alio, Analoga autem minùs principalia illam participant dependentem à principali. quos omnes modos dicendi fusiùs paulò post examinabimus.

Analoga *impropria* explicata sunt proximè in exemplo risus, qui tantum in vno extremo reperitur propriè, in alio verò per Metaphoram, quæ Metaphora vel potest defumi ab aliquâ similitudine, quæ videtur esse inter extrema Analoga, ut in risu: sicut enim homo ridens exultat reliquos, ita pratum suo virore & florum varietate oculos inuentum recreat, exultat aspicientium animos; quare Metaphoricè dicitur ridere, propter hanc imperfectam similitudinem. In aliis verò sumitur Metaphora ex habitudine causæ, effectus aut signi: quâ ratione, licet propriè soli animali conveniat ratio sani, quæ consistit in perfectâ ad vitam conservandam quatuor humorum temperie; nihilominùs vrina dicitur sana, quia est signum sanitatis; eibus dicitur sanus, quia est causa sanitatis. In his ratio Analogi in vno tantum reperitur intrinsecè, in aliis extrinsecè & denominatiuè à sanitate, v. g. animalis, quæ est illis extrinsecè, differuntque à primis Analogis impropriis, quia in illis intrinsecè reperitur saltem aliqua proportio imperfecta cum Analogo principali, à quâ denominantur eadem voce, quâ Analogum principale. At verò hæc Analoga vltima, quæ attributionis dicuntur, communiter non participant intrinsecè aliquam similitudinem cum Analogo principali, ideoque in illis est merè extrinsecè denominatio, v. g. ratio sani, causa sanitatis.

Analoga *attributionis* non possunt definiri (loquor de minùs principalibus) nisi in ordine ad Analogum principale: neque enim pos-

sumus definire vrinam ut sanam, nisi explicando eam esse signum sanitatis animalis; nec medicamentum ut sanum, nisi quia est causa sanitatis animalis; in quibus semper attingitur in obliquo sanitas animalis. E contrario verò sanum, quod est Analogum principale, rectè definitur sine ordine ad Analoga minùs principalia: ut enim explicem sanitatem animalis, non est necessarium cognoscere medicamenta, sed sufficit, si cognoscam perfectam temperiem quatuor humorum, in quâ formaliter consistit ea sanitas.

Aduerte Primò circa hæc Analoga, licet sanum v. g. respectu animalis vrinæ & medicamenti, sit Analogum, comparatum tamen solum respectu omnium animantium inter se, vel omnium medicamentorum inter se, esse Vniocum; quia vniocè conueniunt medicamenta in ratione causæ sanitatis inter se, & animalia in eo quod est formaliter esse sana, & vrinæ in eo quod sint signa sanitatis.

Aduerte Secundo, in Analogis omnibus impropriis nomen Analogum absolute prolatum, supponi semper pro famosiori analogato: cuius ea est ratio, quia cum res significata per nomen Analogum propriè tantum sit in principali analogato, in aliis verò impropriè; nomen absolute prolatum solum propriè supponitur pro principali, ut risus pro risu hominis, sanum pro animali sano, Alexander pro Macedone, & sic de aliis. In Analogis verò propriis (si quæ sint) non supponitur nomen absolute prolatum solum pro principali Analogo, sed pro omnibus; quia in illis propriè reperitur ratio significata per nomen. v. g. ens absolute prolatum non tantum significat Deum, sed etiam creaturas, etiam in sententiâ constitutente illud analogum.

Tertiò aduerte, posse eandem rem simul in eodem nomine habere duplicem analogiam impropriam: pomum v. g. in ratione sani habet analogiam attributionis cum sanitate animalis, quia est causa illius; item habet analogiam proportionis, quatenus dicitur etiam sanum, quia in se est integrum incorruptum, siue sit nocium siue non.

Hic disputant nonnulli, vtrum hæc Analoga impropria, sint impropria in ratione Analogorum, an verò, licet sint propria Analoga, vocentur tamen impropria præcisè, quia non participant propriè rationem significatam per nomen. Hæc est quæstio de nomine, & parui momenti, in quo placent negantes, illa esse propria in ratione Analogi: quia si attendamus ad definitionem Analogorum, requiritur, ut Analoga conueniant & differant in ratione significatâ per nomen; sed eo ipso, quod illa ratio non sit propriè in Analogis omnibus, non possunt Analoga propriè in illâ conuenire. neque enim possum propriè cum alio continere in eo prædicato, quod propriè in me non est; ergo eo ipso quod non datur propriè ratio significatâ in omnibus Analogis, non participant propriè rationem Analogorum, quia non participant propriè conuenientiam.